

Aanwezig namens Provincie:
Aanwezig namens Terreinbeheerder:
Overige aanwezigen:
Datum bezoek:

22 juni 2017

Doel

Het jaarlijkse veldbezoek is in het kader van de PAS uitgevoerd om de vinger aan de pols te houden m.b.t. zichtbare ontwikkelingen. Centraal staat daarbij de vraag of er ontwikkelingen zijn die afwijken van datgene waar in de Gebiedsanalyse van uit is gegaan. Als voorbereiding op het veldbezoek is de gebiedsanalyse bestudeerd en is de beheerder bevraagd m.b.t. eerder waargenomen signalen uit het veld.

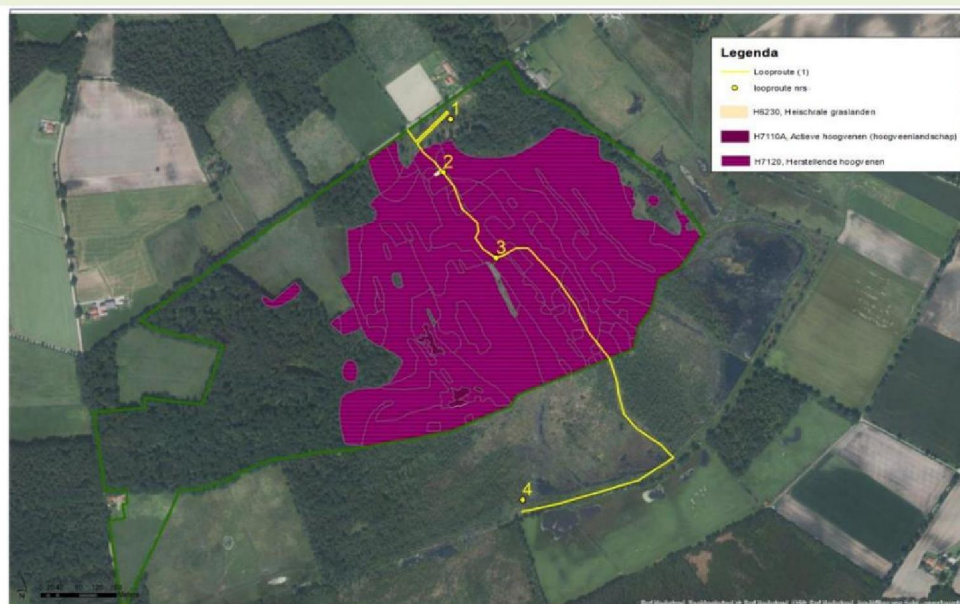
Bevindingen

In het Wooldse veen komen 3 habitattypen voor (zie bijlage 1):

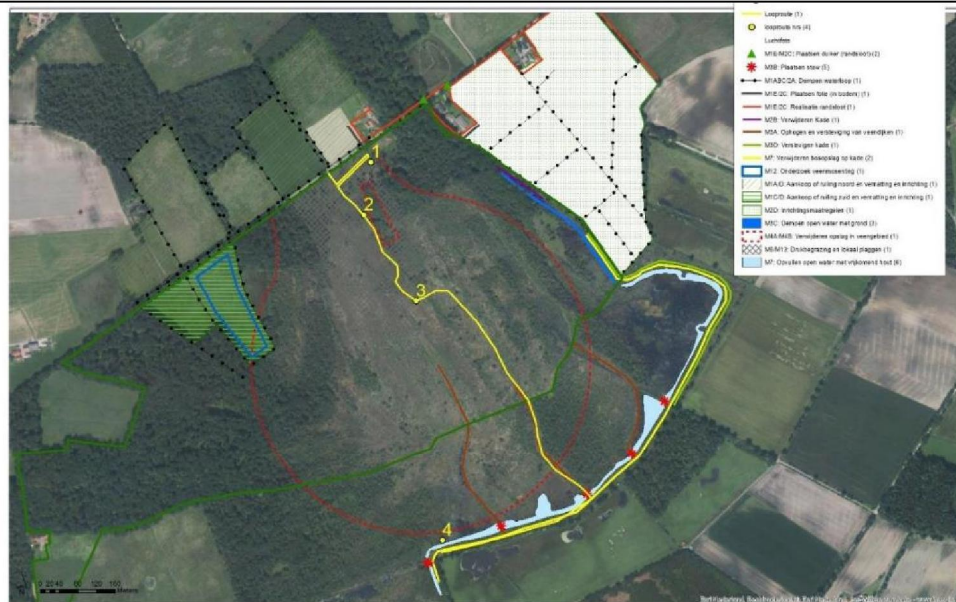
- Herstellende Hoogvenen H7120
- Actieve Hoogvenen H7110A
- Heischrale graslanden H6230

Voor alle drie de habitattypen gelden instandhoudingsdoelstellingen: H7120 Herstellende hoogvenen behoud oppervlak (achteruitgang ten gunste van H7110A is toegestaan) en verbetering van de kwaliteit, H7110A Actief hoogveen uitbreiding oppervlak en verbetering kwaliteit, H6230 heischraal grasland behoud oppervlak en behoud kwaliteit. Het in de gebiedsanalyse beschreven maatregelenpakket is voor een deel al uitgevoerd.

Het habitatype Herstellende hoogvenen komt over een groot oppervlakte voor, de andere twee habitattypen over een klein oppervlak. Figuur 1 toont de habitattypen en de looproute van het PAS-veldbezoek. Figuur 2 toont de PAS-maatregelen uit de Gebiedsanalyse van 2016.

Figuur 1: Habitattypen en looproute

Figuur 2: PAS-maatregelen en looproute

H7120: Actieve hoogvenen

Dit habitattype is tijdens het PAS-veldbezoek in 2016 bezocht. Volgens de beheerder ontwikkelt het habitattype Actieve Hoogvenen zich goed en zijn er ten opzichte van het vorige veldbezoek geen veranderingen zichtbaar. Omdat dit habitattype zeer moeilijk bereikbaar is en zich goed ontwikkelt, is in overleg met de terreinbeheerder besloten om dit habitattype dit jaar niet te bezoeken.

H7110A: Herstellende Hoogvenen

De looproute doorsnijdt dit habitattype van zuid naar noord, waardoor een goede indruk is verkregen van de huidige staat van dit habitattype en het effect van de genomen maatregelen.

Figuur 3: [redacted] wijst op ontwikkeling van fraai veenmos in voorheen kale veenputten

In het gebied vindt in kleine veenputjes op grote schaal groei van fraai veenmos (*Sphagnum fallax*) plaats (zie Figuur 3). In de jaren '70 waren dit nog nauwelijks begroeide veenputjes met een zwarte modderige bodem. Ook recenter gegraven wateren (ontstaan bij de aanleg van de damwanden) groeien snel dicht met Fraai veenmos. Het feit dat deze successie optreedt is een indicatie dat de veenwaterstand hoger en vooral stabiel is geworden. In de veenputjes wordt bij het veldbezoek ook kleine veenbes aangetroffen. Tijdens het veldbezoek wordt door Robert Ketelaar een hoogveenglanslibel gevonden. Deze soort is exclusief gebonden aan hoogveenvegetaties.

Het verwijderen van opslag in het herstellend hoogveen (M4) wordt gefaseerd uitgevoerd. De verschillen tussen de vorig jaar behandelde delen en de onbehandelde delen zijn duidelijk in het landschap zichtbaar. De maatregel en gekozen frequentie van 5 jaar wordt in het veld als effectief beoordeeld. Wanneer zich in de toekomst vleksgewijs in het herstellend hoogveen, op steeds meer plaatsen actief hoogveen gaat vormen, zal verwijderen van de opslag naar verwachting van de beheerder steeds minder nodig zijn. Het vrijkomende hout wordt niet afgevoerd, maar blijft in het gebied achter.

De onderzoeksvraag met betrekking tot de invloed van het aanwezige bos aan de westzijde van het veengebied is nog niet opgepakt. Natuurmonumenten en [REDACTED] hebben de onderzoeksstrategie samen doorgesproken en zullen met een voorstel in de richting van de provincie komen. (maatregel M8).

Het effect van de noord-zuid georiënteerde damwanden (maatregel M3A) is goed zichtbaar in de vegetatieontwikkeling aan de natte westzijde en drogere oostzijde van de dammen (zie Figuur 4).

Figuur 4: Effect van de noord-zuid georiënteerde damwanden is zichtbaar aan afsterven bos aan de westzijde en dicht bos aan de oostzijde

In het Duitse deel is als gevolg van de hogere zomerwaterstanden het bos op vrij grote schaal aan het afsterven. Door de Duitse beheerder wordt dit ook gezien als een gewenst eindresultaat van de vernattingsmaatregelen. Er worden door Natuurmonumenten goede contacten onderhouden met de beheerders van het Duitse deel van het veengebied. Aan de Duitse kant is evenals aan de Nederlandse kant een N2000 beheerplan beschikbaar. Beide plannen hebben echter als nadeel dat ze voornamelijk zijn geschreven voor het "eigen" deel. Er ontbreekt momenteel een grensoverschrijdende visie voor het hoogveenlandschap als geheel. Aangezien het Nederlandse en Duitse deel van het Wooldse veen op landschapsschaal één geheel vormen, kan dit een risico vormen voor het Nederlandse deel. De suggestie wordt gedaan om met de Duitse beheerder een gezamenlijke visie op te stellen, waar herstel van het veen op landschapsschaal centraal staat.

Nu is er een duidelijk verschil tussen de drogere westzijde langs de dammen en de nattere westzijde. Op termijn zal door veenherstel de grondwaterstand ten westen en ten oosten van de noord-zuid georiënteerde dammen meer geleidelijk moeten gaan verlopen. Het effect van de schotten is dan niet langer in de vegetatie zichtbaar.

Bij de aanleg van de kade aan de zuidzijde van het veengebied in Duitsland is grond aan de kant van het veen uitgegraven. Hierdoor is hier een breed open water ontstaan, waardoor water versneld oostwaarts wordt afgevoerd. Deze ongewenste *shortcut* van het water heeft een negatieve invloed op het beoogde geleidelijke verloop van de grondwaterstand tussen de dammen. Natuurmonumenten probeert deze ongewenste waterstroming af te remmen door bomen en plagsel in te werpen (M7). Deze maatregel lijkt niet overal voldoende te werken (zie Figuur 5). Natuurmonumenten wil de ongewenste waterstroming langs de zuidelijke kade verder voorkomen door aanvullend plagsel en bomen in het water te werpen. Het reeds opgevulde deel dient nog verder te worden opgevuld.

Figuur 5: Door de beheerder is het open water langs de zuidelijke kade geworpen bomen en plagsel.

De beheerder ziet als risicofactor voor het veenherstel dat het folie dat in de jaren '70 gebruikt is voor de aanleg van de kade aan de zuidzijde van het veen verouderd is en kan gaan lekken. Momenteel is dit nog niet waargenomen.

In het beheerplan Natura 2000 is (als niet PAS-maatregel) aangegeven dat een experiment zal worden uitgevoerd met het enten van veenmossen om op deze wijze de vorming van een acrotelm te bevorderen. Het experiment vormt geen concrete PAS-maatregel, maar kan wel leiden tot een PAS-maatregel die ingezet kan worden om de veenvorming te versnellen. De beheerder wil dit experiment uitvoeren in een klein gebied ten zuiden van de grote kade. In het buitenland heeft deze wijze van het enten van veenmos tot goede resultaten geleid. Aandachtspunten zijn wel dat een zeer constante grondwaterstand nodig is, die momenteel op die locatie waarschijnlijk niet aanwezig is. Mogelijk kan een constant grondwaterpeil worden verkregen door het aanbrengen van leem in combinatie met het aftappen van een kleine hoeveelheid water uit het hoogste veencompartiment. Dit mag uiteraard niet leiden tot een vergroting van de fluctuaties van de grondwaterstand in het veen.

In de zuidoostelijke hoek van het gebied is vraatschade aangetroffen veroorzaakt door ganzen. Oevers zijn kaalgevreten, kiemplanten worden gegeten en op de dijk liggen veel uitwerpselen. In het gebied zijn bij het veldbezoek vooral grauwe ganzen aangetroffen. De ganzenvraat kan in combinatie met de vernatting van het bos resulteren in steeds meer open water (zie Figuur 6). Hierdoor kalven steeds meer oevers af en wordt het

aanwezige veen weggeslagen doordat de wind meer grip krijgt op de aanwezige vegetaties. Een deskundigenoverleg is nodig om de risico's in te schatten en maatregelen te bepalen. [REDACTED] zal hiervoor het initiatief nemen.

Figuur 6: Ganzenvraat en vorming van open water in de oosthoek van het veengebied na vernatting van aanwezige berkenbos

Dit probleem is momenteel het grootste probleem in het gebied. Het doel van het deskundigenoverleg is:

1. Vaststellen van het risico,
2. Vaststellen van de urgentie van het probleem,
3. Formuleren van oplossingen.

H6230 Heischrale graslanden:

Ter hoogte van locatie 2 van de looproute is het bestaande heischraal grasland bezocht (zie Figuur 7). In de Gebiedsanalyse is aangegeven dat dit habitatype recent is ontstaan onder invloed van de vernatting van het kerngebied van het hoogveen in combinatie met begrazing door schapen. Het heischraal grasland wordt begraasd door schapen (ca 50, ongeveer een week per jaar).

De verwachting is dat het bestaande habitatype op deze locatie door de verdere vernatting van het hoogveen te nat zal worden en geleidelijk zal verdwijnen. Tijdens het veldbezoek is geconstateerd dat de kwaliteit van dit habitatype nog niet door vernatting is achteruitgegaan. De korte begrazing door schapen heeft goed uitgepakt. In de omgeving worden tijdens het veldbezoek ook basenminnende soorten aangetroffen zoals holpijp en duizendknoopfonteinkruid. De pH is hier ongeveer 5.2, de GWS is 80 cm –MV.

Figuur 7: Inspectie bestaande heischrale grasland

In de Gebiedsanalyse is aangegeven dat de verwachte oppervlakte verdwijnend heischraal grasland in de toekomst zal worden gecompenseerd door ontwikkeling van nieuwe heischrale graslanden lager op de gradiënt aan de noord- en noordwestzijde van de veenkern. Tijdens het veldbezoek in 2016 is de locatie aan de noordwestzijde bezocht, waar naar verwachting na inrichting nieuw heischraal grasland en trilveen kan ontstaan, door aanvoer van water vanuit de zich ontwikkelende hoogveenkern. Dit grondwater wordt aangerijkt met basen doordat het over een hoger in het terrein aanwezige keileemondergrond stroomt. De maatregelen zijn gebaseerd op aanvullend onderzoek door Bell Hullenaar. Met de maatregelen (plaggen, dempen sloot, verondiepen bermsloot Kuipersweg en aanbrengen duiker) wordt naar verwachting in 2019 een start gemaakt.

Figuur 8: Zicht op de slenk vanaf het pad

Ook tijdens dit veldbezoek is de slenk aan de noordzijde van het veen bezocht (zie locatie 1 in Figuur 1 en Figuur 8), waar na herstel van de veenkern ontwikkeling van heischraal grasland is voorzien. Op basis van onderzoek door Bell-Hullenaar zijn de volgende maatregelen voorzien:

- De watergang langs de weg Kuipersweg wordt verondiept.
- Het water dat uit de slenk zal treden wordt via een nieuwe duiker onder de Kuipersweg geleid.
- Rabatten worden in het hart van de slenk over een breedte van 5-10 m. doorgraven, zodat water via de slenk kan afstromen.
- Bomen worden verwijderd.
- Maaisel uit graslanden in de omgeving zal dan worden gebruikt om de vestiging van kenmerkende soorten van heischrale graslanden te versnellen.
- Sloten aan de noordzijde van de Kuipersweg worden in overleg met de eigenaar verondiept.
- Aanleg foliescherm tot aan de keileem om ongewenste vernatting van woningen en percelen aan de noordkant van de Kuipersweg en noordoostzijde van het gebied te voorkomen.

Deze maatregelen worden in de eerstvolgende herziening van de Gebiedsanalyse meegenomen.

Heischraal grasland zal zich naar verwachting ontwikkelen in de slenk onder invloed van basenhoudend grondwater dat vanuit het grondwater onder het veengebied richting de randzone stroomt. Hoe met de rabatten moet worden omgegaan is nog niet bepaald. De rabatten bemoeilijken toekomstig maaibeheer maar geven daarnaast wel lokaal reliëf.

Conclusie

De ontwikkeling van de stikstofgevoelige habitattypen in het gebied is conform de verwachting zoals beschreven in de Gebiedsanalyse PAS.

De volgende aandachtspunten zijn naar voren gekomen:

- Het habitatype Actieve hoogvenen (H7120) ontwikkelt zich volgens de beheerder goed. Het habitatype is door zijn moeilijke bereikbaarheid dit jaar niet bezocht.
- Het habitatype Herstelend hoogvenen (H7110A) ontwikkelt zich ook goed.
- Een belangrijk aandachtspunt voor dit habitatype is de ongewenste ganzenvraat in en rondom dit open water. Met name in het laagste meest oostelijke compartiment leidt dit in combinatie met het vernatting van het berkenbos tot het ontstaan van een groot open water. Het is niet duidelijk hoe dit open water zich in de toekomst gaat ontwikkelen en in hoeverre aanvullende maatregelen (verjagen ganzen, tijdelijke verlaging stuwpeil) nodig zijn. De beheerder zal hierover een deskundigenoverleg organiseren.
- Een kleiner aandachtspunt is de ongewenste versnelde afvoer van water vanuit de westelijke delen van de veencompartimenten naar de oostelijke delen van de veencompartimenten via het open water langs de kade in Duitsland.
- In het bestaande habitatype Heischrale graslanden (H6230) is de verwachte achteruitgang door vernatting nog niet waargenomen. Op basis van aanvullend onderzoek door Bell-Hullenaar wordt zal in 2019 een start worden gemaakt met de maatregelen, waardoor dit habitatype zich naar verwachting op een andere locatie in twee natuurlijke slenken aan de zuidzijde van de Kuipersweg kan ontwikkelen.
- Het ontbreken van een breed gedragen visie op landschapsschaal aan de Duitse zijde van het Wooldse veen wordt als een algemeen risico voor het gehele gebied gezien. Dit omdat herstel aan de Nederlandse zijde sterk wordt bepaald door de maatregelen aan de Duitse zijde en omgekeerd. Mogelijk kan de Provincie een stimulerende rol spelen in het opzetten van een gezamenlijke (grensoverschrijdende) visie op het gebied.

Dit verslag is vastgesteld door:

.....
Handtekening

(datum)

.....
Handtekening

(datum)

